Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 5.11.2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys laeiksi sosiaalihuoltolain ym. muiden lakien muuttamisesta (teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalipalveluissa)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaalihuoltolakia siten, että teknologisten ratkaisujen käyttäminen sosiaalihuollon palveluissa olisi mahdollista koko maassa. Lisäksi sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä. Sosiaalihuoltolakia ja vanhuspalvelulakia ehdotetaan lisäksi muutettavan siten, että asiakassuunnitelmaa laadittaessa olisi arvioitava, voidaanko asiakkaan palvelutarpeisiin vastata teknologisilla ratkaisuilla. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, kun asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) pitää välttämättömänä sitä, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä säädetään, mikäli niitä käytetään sosiaalihuollon palveluissa.

Teknologisten ratkaisujen käytössä lasten kohdalla tulee ottaa huomioon yksityiselämän suojan erityiset kysymykset sekä ratkaisujen turvallisuus nimenomaan lapsinäkökulmasta. Yleinen yksityisyyden suojan näkökulma tässä riitä. Lasten turvallisuus on tärkeä taata kaikissa palveluissa ja lapsen ikä- ja kehitystaso tulee huomioida myös teknologiosissa ratkaisuissa.

Oleellinen kysymys on, että **ratkaisut mahdollistavat ja tukevat lasten osallisuutta ja niiden kehittämisessä ja käytössä kuullaan lasten näkemyksiä ja kerätään palautetta, jonka pohjalta palveluita kehitetään ja teknologisia ratkaisuja käytetään.** Oleellista on, että niiden käyttö on lapsille ymmärrettävää ja lasten ja huoltajiensa tulee tietää, mihin he esimerkiksi teknologisia ratkaisuja käyttäessään sitoutuvat.

MLL korostaa ylipäätään kasvokkain tapahtuvien palveluiden merkitystä lasten osalta. Olennaisia kysymyksiä ovat myös teknologisten ratkaisujen eettisyys sekä lasten yhdenvertainen pääsy palveluihin, joita teknologiset ratkaisut eivät saa vaikeuttaa.

MLL korostaa, että lasten osalta koko perheen huomioivat palvelut ovat tärkeitä. MLL:n lasten ja nuorten puhelimen vuosiraportissa https://www.mll.fi/wp-content/uploads/2025/04/MLL_LNPN_2024.pdf korostetaan, että perheet tarvitsevat kokonaisvaltaista ja oikea-aikaista tukea, joka on integroitavissa omaan arkeen.

Esityksen säännösehdotuksen sanamuoto siitä, että teknologisten ratkaisujen tulee soveltua käytettäväksi asiakkaan palvelussa ja vastata asiakkaan tarpeisiin, tulee lasten osalta selkeästi linkittää myös lapsen kasvatuksesta ja huollosta vastaavien tarpeisiin. Lapsi ei ole irrallaan

perheestään ja palveluiden, myös teknologisten ratkaisujen, suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon perhe kokonaisuutena. MLL muistuttaa lapsioikeuden keskeisestä periaatteesta eli perheyhteyden periaatteesta, joka korostaa lapsen huoltajien oikeuksien ja velvollisuuksien huomioon ottamista lapsen oikeudellisen aseman tarkastelussa.

Monet Lasten ja nuorten puhelimeen yhteyttä ottaneet lapset ja nuoret ovat myös tuoneet esille, etteivät ole kokeneet saaneensa apua palveluissa. Avun hakemista vaikeuttavat tietämättömyys palveluista sekä osaamattomuus käyttää niitä, mutta myös pelko seurauksista sekä leimautumisesta. **MLL korostaa, että teknologisten ratkaisujen käyttö ei vähennä sitä, että lapsilla tulee olla mahdollisuus hyvään ja arvostavaan kohtaamiseen sekä laadukkaaseen, juuri heidän erityisiin tarpeisiinsa vastaavaan apuun.**

Koska lasten osalta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklan mukainen **lapsen edun ensisijaisuus on olennainen arviointikriteeri myös teknologisten ratkaisujen käytössä**, **sen tulee näkyä myös säännöstasolla ja säännösten perusteluissa.** Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa, jotka koskevat koko esityksen keskeisintä säännöstä ”Teknologiset ratkaisut sosiaalihuollon palveluissa” (47 §) mainitaan lapsen etu vain kerran: ”Yhtä lailla lasten kohdalla on kaikissa sosiaalihuollon toimissa ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Yksityiskohtaisissa perusteluissa ei lainkaan tarkastella sitä, miten teknologisen ratkaisun käyttöönotossa ja käytössä huolehditaan siitä, että se on lapsen edun mukaista sosiaalihuollon asiakkaana olevan lapsen kohdalla.

Lapsen edun arvioinnin/määrittelyn premissit teknologisten ratkaisujen näkökulmasta tulee avata säännöksen perusteluissa. Ilman viittausta lapsen etuun pykäläehdotukseen kirjatut kohdat ovat selkeästi liian aikuiskeskeisiä. Myöskään sosiaalihuoltolain yleinen säännös lapsen edusta (5 §) ja siihen liittyen asiakkaan edusta (4 §) ei ole tässä yhteydessä riittävä ilman viittausta lapsen edun ensisijaisuuteen ehdotetussa säännöksessä.

Lapsen edun mukaista ratkaisua teknologisissa ratkaisuissa tulee arvioida tarkemmin perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, ottaen huomioon myös ihmisoikeusvalvontaelinten sekä esimerkiksi Euroopan tietosuojaneuvoston (EDPB) huomiot, tulkinnat ja kannanotot asiaan liittyen. Lapsen edun arvioimisen premisseissä tulee ottaa em. huomioon. Asia on tärkeä säännöksen soveltamisen kannalta.

Esityksessä on tuotu esille osiossa ”Lastensuojelu ja teknologian käyttö”, että huumekuolemien ennaltaehkäisyyn ja haittojen vähentämiseen tulee ennakkoluulottomasti kehittää ja pilotoida erilaisia teknologisia innovaatioita ja ratkaisuja myös nuorille huumeiden käyttäjille. Esitetyt henkeä uhkaavien myrkytysten havaitsemiseen tarkoitetut teknologiset ratkaisut kuulostavat enemmänkin terveydenhuollon kuin sosiaalihuollon toimilta. Esityksessä ne vaikuttavat irrallisilta ja niiden käyttöä tulee arvioida selkeästi tarkemmin sosiaalihuollon palvelujen yhteydessä.

Sosiaalihuoltolain mukainen asiakassuunnitelma (39 §)

MLL esittää huolensa siitä, että **sosiaalihuoltolain 39 §:ään (asiakassuunnitelma) ehdotettu uusi 3 momentti ohjaa ajatusta liiaksi siihen suuntaan, että lähtökohtana on, että asiakkaan palvelutarpeisiin vastataan teknologisilla ratkaisuilla**.

Säännöksessä tulee selkeästi ilmaista, että asiaa voidaan arvioida, mutta **lähtökohta lapsen palveluiden järjestämisen tavassa on aina oltava lapsen edun mukainen**. Kyse on siis ”soveltuvin osin” teknologisilla ratkaisuilla asiakkaan palvelutarpeisiin vastaamisesta. Lasten osalta 39 §:ään ehdotettu 3 momentti perusteluineen jää epäselväksi.

MLL korostaa, että lähtökohta tulee olla asiakkaan tarpeessa ja hyödyssä. Teknologia ei voi säästötoimenpiteenä korvata kasvokkaisia palveluita eikä esimerkiksi lasten osalta aikuisen läsnäoloa. Lasten osalta teknologisten ratkaisujen käytön tulee olla lapsen edun näkökulmasta perusteltua.

Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa (48 §)

Mikäli teknistä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa järjestetään, siitä on säädettävä lailla. Ehdotettu säännös on kuitenkin liian ylimalkainen ja tulkinnanvarainen. Säännöksen perustelut ovat lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta liian suppeat ja epäselvät.

MLL korostaa, että tulee tarkkaan arvioida perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, miten ja missä tilanteissa tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa olisi ylipäätään tarpeellista ja mahdollista.

Ihmisoikeusvalvontaelimet ovat ottaneet kantaa lasten tekniseen valvontaan lapsen oikeuksien näkökulmasta erityisesti suljetuissa laitoksissa, kouluissa ja muissa hoito- tai kasvatustoimintaympäristöissä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut, että kaikki valvontamenetelmät, kuten kameravalvonta, on toteutettava lapsen ihmisarvoa kunnioittaen ja tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteita noudattaen. Tekninen valvonta ei saa loukata lapsen yksityiselämän suojaa, joka on turvattu lapsen oikeuksien sopimuksen 16 artiklassa.

Lapsen oikeuksien komitea toteaa yleiskommentissaan nro 25 (digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista), että kaikessa lasten digitaalisessa valvonnassa ja siihen liittyvässä automaattisessa henkilötietojen käsittelyssä tulisi kunnioittaa lasten oikeutta yksityisyyteen. Valvontaa ei saa harjoittaa rutiininomaisesti, umpimähkäisesti tai lapsen tietämättä tai erittäin nuorten lasten tapauksessa heidän vanhempansa tai huoltajansa tietämättä. Valvontaa ei myöskään saa harjoittaa kaupallisissa ympäristöissä tai koulutus- tai hoitoympäristöissä ilman, että olisi oikeutta vastustaa sitä. Valvonnassa täytyy aina ottaa huomioon ne tarjolla olevat keinot, jotka saavuttavat halutun tarkoituksen kajoten yksityisyyteen mahdollisimman vähän (kohta 75).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on oikeustapauksissaan linjannut periaatteita, jolloin kameravalvonta voi rikkoa EIS 8 artiklaa: esim. valvonta ei perustu lakiin tai laissa ei ole riittäviä takeita yksityiselämän suojasta, valvonta on salaa toteutettua ilman asianmukaista tiedottamista tai suostumusta, valvonta on jatkuvaa ja kohdistuu yksityisiin tiloihin, kuten kylpytiloihin tai valvonta ei ole oikeasuhtaista suhteessa sen tarkoitukseen. Edellä mainitut periaatteet koskevat myös lapsia. **Erityisesti lasten kohdalla valvonnan oikeasuhtaisuuden ja laillisuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon heidän erityinen suojelutarpeensa**. Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) on toistuvasti tarkastellut lasten ja nuorten laitoksien kameravalvontaa ja korostanut, että valvonnassa tulee välttää kuvaamista esim. pesu- tai wc-tiloissa sekä myös sitä, että **kameravalvonta ei korvaa riittävää henkilökunnan läsnäoloa.**

Esimerkiksi Suomen osalta CPT on edellyttänyt, että valvontakäytäntöjä arvioidaan yksityisyyden suojan näkökulmasta. CPT:n raportissa Suomelle (CPT/Inf (2021) 7) CPT suositteli, että henkilökohtaisen valvonnan tasoa lisätään lastensuojelulaitoksessa, sillä kameravalvonta ei korvaa suoraa henkilökohtaista läsnäoloa (Report to the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 September to 18 September 2020).

Voidaankin todeta, että **kameravalvonta voi olla käytössä lasten osalta vain tietyin ehdoin**. Valvonnan tulee olla välttämätöntä ja oikeasuhtaista, valvonnalla tulee olla selkeä oikeudellinen perusta ja sen on oltava tarkoituksenmukaista, valvonnassa on kunnioitettava lasten yksityisyyttä ja ihmisarvoa ja lasten ollessa valvonnan kohteena on noudatettava erityistä huolellisuutta ja suojelua. Lisäksi lapsilla tulee olla käytettävissään riittävät, tehokkaat ja ymmärrettävät oikeussuojakeinot asiaan liittyen.

Eduskunnan oikeusasiamies on ottanut kantaa kameravalvontaan esim. ratkaisussaan (EOAK/4138/2/09, 31.12.2010). EOA:n mukaan kameravalvonta voi tietyin edellytyksin olla mahdollista, jos valvonta- ja huolenpitotehtävä sitä edellyttää. Lasten yksityisyyden suojan kunnioitusta koskeva velvoite edellyttää EOAn mielestä kuitenkin mm., ettei kameravalvontaa uloteta lasten omiin huoneisiin eikä esimerkiksi peseytymis- ja saniteettitiloihin. Oma huone on lastensuojelulaitoksessa asuvalle lapselle paikka, jota voidaan pitää lapsen yksityiselämän suojan ja kotirauhan suojan piiriin kuuluvana alueena.

EOAn mukaan eristämistila on yksityisyyden suojan näkökulmasta erityisasemassa, sillä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on erityinen huolenpitovastuu eristettynä olevan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lain mukaan eristetyn lapsen huolenpidon tulee olla jatkuvaa. Tällainen lakiin perustuva jatkuva huolenpitovastuu oikeuttaa myös teknisin apuvälinein tapahtuvan valvonnan. Hyväksyttävyyteen vaikuttaa olennaisesti myös se, että eristämisen edellytysten vuoksi eristetty lapsi on erityisen turvan tarpeessa sekä se, että eristämiselle on tietty laissa määritelty enimmäisaika, joka ei jatkuvan valvonnan näkökulmasta ole kohtuuttoman pitkä. Tekninen valvonta ei

EOAn mukaan voi kuitenkaan korvata hoito- ja kasvatushenkilökunnan käyntejä eristetyn lapsen luona.

Itä-Suomen aluehallintovirasto on todennut lastensuojelun sijaishuollon toimintayksikköön liittyvän epäkohtailmoituksen perusteella, että toimintayksikössä ei oltu **suhteellisuusperiaatteen mukaisesti** käyttänyt ensisijaisesti muita, vähemmän lasten yksityisyyteen kajoavia keinoja turvallisuuden parantamiseksi toimintayksikössä ennen kamera- ja kulunvalvontaan turvautumista. AVIn mukaan lasten huoneiden oviin ja ikkunoihin asennetut kulunvalvontalaitteet eivät noudattaneet sijaishuollon toimintayksikössä suhteellisuusperiaatetta. (ISAVI/9131/2021).

Teknologian hyödyntäminen ja arviointi asiakkaan suostumuksen merkityksestä

Perustelut asialle on kirjoitettu siltä pohjalta, että ne tukevat näkökulmaa, jossa asiakkaan suostumusta ei tarvita ja samalla vähättelevät asiakkaan suostumuksen merkitystä ja pitävät sitä jopa haitallisena asiakkaan oikeuksien toteutumisen kannalta. Se, miksi asiakkaan suostumus on niin ongelmallinen nimenomaan asiakkaan edun toteutumisen kannalta, ei käy esityksestä ilmi.

Esityksessä tuodaan esille nk. informed consent -menettelyä sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnissa. MLL muistuttaa, että kyseisen doktriinin on nimenomaan tarkoitus varmistaa potilaan/asiakkaan riittävää informointia, jotta hän voi tehdä itseään koskevan tietoisen päätöksen. Tietoinen suostumus on enemmän kuin pelkkä oikeudellinen velvoite tiedonantoon ja suostumuksen saamiseen, sillä doktriinina se kiinnittyy yksilön autonomiaan, ihmisarvoon ja itsemääräämisoikeuteen. Esityksessä painotetaan myös asiakkaan itsemääräämisoikeutta. MLL korostaa, että **lähtökohta alaikäisen itsemääräämisoikeudelle on toinen kuin täysi-ikäisellä, jonka oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu** (ks. asiassa Toivonen, Korkman, Laajasalo & Pollari: Oikeudellinen ikärajasääntely käyttäytymistieteellisen tiedon valossa. Defensor Legis 4/2022). Tätä olisi tullut tarkastella tarkemmin esityksessä.

Hallituksen esityksen kappaleessa 2.6 *Teknologian hyödyntäminen ja arviointi asiakkaan suostumuksen merkityksestä* on **ongelmallista, että siinä yhdistetään kaikki erilaiset teknologiset ratkaisut, joita sosiaalihuollon palveluissa tai toimintayksiköissä voitaisiin käyttää.** Osa näistä palveluista saattaa olla sellaisia, jotka ovat asiakkaan turvallisuuden ja/tai kasvun ja kehityksen turvaamisen kannalta välttämättömiä ja niiden järjestäminen ilman asiakkaan suostumusta voi joissain tilanteissa olla tietylle asiakkaalle perusteltua (ks. esim. EOAK/4138/2/09, 31.12.2010 suostumuksen merkityksestä lastensuojelussa).

Merkittävä osa teknologisista ratkaisuista vaikuttaisi kuitenkin olevan muunlaisia ratkaisuja, jotka lähinnä korvaavat kasvokkaisia palveluita ja saattavat ammattilaisten mielestä helpottaa asiakkaan arkea. Tällaisen teknologian hyödyntäminen ilman asiakkaan suostumusta hänen palveluissaan ei ole perusteltua. **Näissä tilanteissa lähtökohtana tulisi olla, että teknologian hyödyntäminen**

asiakkaan palveluissa ei ole asiakkaalle pakollista vaan vaihtoehtoista muun tyyppisen palvelun kanssa.

MLL muistuttaa tässä yhteydessä tietosuojalain velvoitteesta, jonka mukaan, kun henkilötietoja käsitellään tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun suostumuksen perusteella ja kyseessä on tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 25 kohdassa tarkoitettujen tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoaminen suoraan lapselle, lapsen henkilötietojen käsittely on lainmukaista, jos lapsi on vähintään 13-vuotias (5 §).

Lopuksi

Sosiaalihuoltolaissa ollaan nyt säätämässä teknologisten ratkaisujen käytöstä koko sosiaalihuollon laajalla kentällä. Tämä **asettaa suuret vaatimukselle sille, että säännökset ovat sopivia ja sovellettavissa asiakkaiden oikeuksia kunnioittavalla tavalla eri palveluissa, kuten lastensuojelulain mukaisessa sijaishuollossa**. MLL toivoo, että **valiokunta kiinnittää tähän erityistä huomiota**.

MLL toivoo myös, että **valtiokunta edellyttää teknisten ratkaisujen käytön toteutuksen seurantaa sosiaalihuollossa.**

Helsingissä 5.11.2025

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen
vaikuttamistyön johtaja